

Domas Miciulevičius

E-komercijos specialistas, 26 m.

#1 Išvykimas

Nesu labai didelis mėgėjas tokių pompastiškų renginių, nesijaučiu nusipelnęs tokio dėmesio ir tokio kiekio gražių žodžių ir rankų paspaudimų. Mes juk dar nieko nenuveikėme, o esam dėmesio centre.

Aš visuomet stengiuosi atsikratyti komplimentų ar pagyrų, man tai nelabai patinka.

Galvoju, kad mes esame tik labai maža kruopelytė šiame daug metų gyvuojančiame projekte, o ir iniciatyvų yra ne viena, ką jau kalbėti apie tyliai didelius darbus dirbančius pavienius žmones, kurių tikrai yra. Tokie žmonės paprastai nėra matomi, nesulaukia tokio dėmesio.

Kai sugebi atitraukti vaizdą ir šiek tiek padidinti mastelį, supranti kokia tai yra milžiniška istorijos dalis, kokia tai svarbi detalė lietuviško identiteto dėlionėje ir kokie maži esame mes. Jaunuolių grupelė bandanti kažką įrodyti. Misija dėl kurios važiuoju yra daug svarbesnė ir reikšmingesnė nei mano kuprinės turinio klausimai, nei kiek dienų ir kur aš gyvensiu, nei koks oras bus. Tai absoliutus niekas prieš visa tai.

Kita vertus, rytas buvo gražus ir labai spalvingas. Daug gražių žodžių, nuoširdžių emocijų. Buvo ir nematytų, nepažįstamų žmonių, kurie priėjo asmeniškai ir apkabino, sakė: „Pavaryk, laikykis“, ėjo ir pertraukė, nes visi norėjo kažką palinkėti, pasidžiaugti. Daug kam tai rūpi, net ir ketvirtadienio rytą.

Važiuodami traukiniu į oro uostą dalinomės emocijomis, tikrinome ar tikrai visi turime pasus, juos iškeldami į viršų. Aš džiaugiausi tuo, kad manęs nepakalbino žurnalistai, nes niekada nesu tikras, ar pavyks išstarti Džezkazgano pavadinimą.

Oro uoste bagažą tikrinanti mergina paklausė, kurioje vietoje lėktuve norėčiau sėdėti. Sakiau, kad prie lango, bet ji atšovė, kad tokių vietų laisvų neliko ir parinko atsitiktinę. Po kelių akimirku, ta pati

mergina priėjo ir paklausė, ar vis dar noriu sėdėti prie lango, nes galėtų pasiūlyti naują vietą. Palinkėjau, o ji sako, kad tik su viena sąlyga. Pasidomėjau, kokia. „Reikia turėti bent 16 metų, prašau pateikti dokumentą.“ Negalvojau, kad atrodau toks jaunas.

Susukome kuprines celofaninėmis juostomis, pasidalinome bendrą maistą ir išjudėjome laukti skrydžio, o kad laukimas taptų nenuobodus, mokėmės kirilicos. Simonas padalino lapus su pavardėmis parašytomis rusiškai ir paprašė atskirti lietuviškas pavardes. Laimėtoji buvo žadamas rusų kalbos žodynas.

Astana ir hostelis

Astana paliko gan keistą jausmą, nors tikriausiai panašaus vaizdinio ir tikėjaisi. Miestas naujas, švarus, erdvus, bet vietomis labai dirbtinas ir netikras. Kartais pasirodantys žmonės pradžiugina, bet ir jie atrodo netikroviškai. Vietiniai sako, kad miestas sparčiai auginamas ir plečiamas. Sustojome išsikeisti pinigų.

Apsistojome ankštame hostelyje, pirmas įspūdis, kad čia lyg senelių namuose. Visi vaikšto su tapkėmis, sumuštiniais rankose ir dokumentais. Tiesą pasakius, mums tai mažai rūpi, mes jau mintimis nukeliavę kažkur toliau. Virtuvės komanda greit suruošė vakarienę. Buvo sumuštiniai ant keisto, picos padą primenančio batono, storai perteptu lydytu sūriu. Taip pat, gavome po vištienos kulšėlę, du meduolius ir butelį vandens. Vanduo yra svarbiausia dalis, panašu, kad jo čia tikrai truks ir norėsis. Iš krano gerti negalima. Susėdome visi koridoriuje, pasveikinome Viltę su gimtadieniu, aptarėme rytdienos planus. Daug nežinomybės, bet panašu, kad diena bus produktyvi. Be telefonų, kurių neturime, gyventi nėra sunku. Daug sudėtingiau yra būti be laikrodžio, nes nelabai žinai, kaip čia dabar atsikelti.

Tiek žinių, gulėdami lovose rašom dienoraščius ir einam miegoti. Labanakt.

#2 Antroji diena

Ryte pakilus ir sėkmingai neiškritis iš antro lovos aukšto mus pasitiko Lietuvos ambasados atstovai, dviem autobusais nuvažiavome į ambasados biurą, kur mūsų laukė pusryčiai. Trumpa įžanga apie Kazachstaną ir jo istoriją, prekybą su Lietuva, valstybės ir miesto planus. Pristatymas taip išsiplėtė, kad jam pasiruošę buvo toli gražu ne visi. Aistė apalpo. Buvo baisu, maniau, kad baigsis blogai, nes garsas buvo tikrai šiurpinantis. Visgi, reagavome ramiai, panikos nebuvo ir greit Aistė jau sėdėjo nesuprasdama, kas vyksta aplink.

Sėdėdami prie stalo pasišnekučiavome su ambasadoriaus žmona, kuri apie šalį papasakojo iš savo asmeninės perspektyvos. Apie kaimus, žmonių požiūrį, tradicijas, besikeičiantį veidą. Šiek tiek vėliau aplankėme ir Lietuvos ambasadą, nusifotografavome ir atsisveikinome. Pastato apačioje sudainavome dainą „Mano kraštas“.

Gerai nusiteikę nuvykome į Alžyrą – politinių kalinių žmonių lagerį-kalėjimą. Iš karto susidūrėme su karščiu ir spiginančia saule, iš kišenių ir kuprinių pradėjome traukti kremus nuo saulės, kepures, kaklaskares, akinius. Daug liūdnujų faktų, žiauri statistika.

Kieme buvo lentos su kalinių pavardėmis. Žinojome, kad ten yra bent kelios lietuviškos pavardės, kurias radome iš karto. Potencialo turime.

Beje, mano raštas toks dėl to, kad dabar sėdžiu autobusiuke, kuris mėtė į šalis, visas purtosi kaip išprotėjęs. Važiuojam link Astanos, kur tiksliai nežinau, bet kažkas minėjo, kad lyg ir pas Aistę, kuri velnias žino, kur yra. Autobusiuke ankšta, karšta, jaučiu kojomis tekančius prakaito lašus. Gerai, kad vėjas įsispraudžia dar kartas nuo karto, nes kondicionierius, kaip patikino vairuotojas, neveikia.

Papietavome parkelyje ant žolytės, kuri kvepia medumi. Tikrai labai stipriai kvepėjo. Beje, preliminariais duomenimis Aistė gavo 2siūles.

Pajudėjome link Karagandos, važiuodami degalinėje pačiupome 25 litrus vandens ir sustojome pirmose Temirtau kapinėse. Pagaliau gavome pirmą progą prisiliesti prie kapinių. Iki šiol, atrodo, tiesiog pratinomės prie Kazachstano. Prakaitas, dulkės, primerktos akys, daugybė neaiškumų ir mažai vandens. Savijauta gan keista, nes rezultatų jokių dar neturime, bet jau tenka kovoti su nuovargiu ar šiaip varginančiais dalykais.

Kapinės buvo mūsų pirmasis sustojimas. 25 greit išsibarstę žmonės ieškojo lietuviškų pavardžių ar bent jau katalikiškų kryžių. Kapinės didelės, gan masyvios, tačiau labai apleistos ir netvarkingos. Keistas jausmas rautis per brūzgynus tyloje ir ieškoti kažko lietuviško labai labai toli. Savotiška meditacija. Pavyko surasti Viktoro Mockaus kapą, kurį greit sutvarkėme apraudami žoles, laužydami šakas ir uždegdami žvakutę. Rami tylos minutė ir toliau į kelią.

Atvykome į Lietuvišką dvarelį, kur mus šiltai priėmė Karagandoje gyvenantis Vytautas ir jo artimieji. Čia jis atvyko 2000 metais, o namą surentė vos prieš keletą metų. Vytautas minėjo, kad tarnavo sovietų armijoje, buvo Afganistane, kur neteko artimų draugų. Dabar jis ramus, sunkiai bepaeinantis, bet turintis planų plėsti savo verslą ir šioje sodyboje statyti naujus pastatus, viešbučius.

Sumetėme kuprines antrame aukšte ant grindų, kažkam grojant 200 metų senumo fortepijonu susidėjome daiktus ir nubėgome maudytis į juodai dažantį prūdelį, kurį vietiniai vadina ežeru.

Namiškiai pažadėjo vakarienę, tad susėdome kieme esančioje pavėsinėje ir laukėme. Gan ilgai laukėme, bet nuobodulį užmušinėjome rankų žaidimais. Valgėme šaltus blynelius su grietine, bet kai supratome, kad jų neužteko antrame aukšte pasipildėme riešutais, saldumynais ir Antano pažadėta rūkyta mėsa. Pakalbėjome. Panašu, kad visi nekantrauja imtis darbų. Užmigti sekėsi gan prastai, nes nesustojom juoktis iš atsitiktinių dalykų, panašu, kad komanda susibendruoja ir pradeda pažinti vienas kitą.

Labanaktis.

#3 Dolinka ir traukinys link Džezkazgano

Jausmas toks, kad jau pradėdame susigyventi, atpažinti vienas kitą, atrandame vis daugiau bendrų temų, dažniau nuaidi juokas. Bet dėl to ne tik linksma, bet ir, po velnių, liūdna, kadangi dabartinėmis žiniomis jau šiandien kartu su Šiaurės grupe pajudėsime Džezkazgano link. Arnoldas sako, kad laukia ne itin patogi kelionė, o komanda sumažės perpus. Pusryčius valgėme pavėsinėje. Sumuštiniai su kumpiu arba sūriu (buvo galima pasirinkti, bet vėliau vis tiek gavau abu), jogurtas, du sausainiai ir kava. Maisto nėra labai daug, bet kažkaip užtenka. Vanduo čia labiau geidžiamas, Kazachstane iš krano gerti vandens nepatariama, o čia dar ir tą naktį užsuka, reikia laukti kol atveš arba važiuoti pačiam į parduotuvę. Šiandien turėtume aplankyti Dolinką ir Saranę.

Dolinkoje buvo didelė masė lagerių bei centrinis administracinis pastatas, kuris dabar yra virtęs muziejumi. Susipažinome su istorija, skaičiais, daiktais. Dabar tai atrodo didinga, ypač kai aplink tik apgriuvę nameliai ir keturi veikiantys kalėjimai. Gidas vedžiojo mus iš kambario į kambarį ir pristatinėjo vis naujas istorines tiesas.

Papietavome sovietinio tipo valgykloje, kurioje pavaišino kažkokiais kotletais iš mikrobangės, sultiniu ir pomidorų sultimis. Kažkas išgaudęs laisvą sekundę nubėgo į šalia esančią parduotuvę ir nusipirko kolos.

Kitas sustojimas tikriausiai buvo vienas iš labiausiai emocingų momentų ekspedicijoje per pastarąsias dienas. Sustojome kapinėse, kuriose buvo laidojami vaikai, mamytės. Daugelis reagavo jautriai, nelaukė ašarų. Aš jau eidamas link autobuso klausiau Algio, kodėl kapinės buvo pastatytos būtent čia, o jis atšovė: „Suprask, per tiek metų, tiek žuvusių. Kapinės yra visur, kur dedi koją, visur po žeme yra užkasti žmonės“. Vaizdas tikrai kraupus, kai supranti, kad tiek daug žmonių yra tiesiog paslėpta po žeme be jokio atminimo, be galimybės būti atpažintam. Dalį kūnų nunešė šalia patvinusi upė. Man ji mirusių upė.

Mūsų stovyklavietė persikėlė į lietuvių namus, esančius iš karto kitame sklype. Čia mus širdingai pasitiko Vitalijus Tvarijonas ir leido statyti palapines kieme. Čia užkandome vaisių, Nerijus padalino visiems ledų ir pabrėžė, kad jeigu perkame ką nors parduotuvėse, tai tik visiems. Persidėliojom įrankius, vandenį ir atsisveikinome. Judame į Džezkazką kelioms dienoms, Pietų grupė tas dienas praleis Karagandoje, Vitalijaus sodyboje. Iškeliaujant Antanas mums įteikė raudoną skudurą, kuris turėtų apsaugoti nuo gyvačių.

Praleikiantis Karagandos miestas važiuojant stoties link priminė vakarietiškais plėmais išmėtytą rytietišką kraštą. Traukinių stotyje pasitiko apsauga, kuri tikrino daiktus, buvo linksmi nusiteikusi ir šaukė „Adomaitis“. Nežinau, ką tu norėjo pasakyti, bet mes susižvalgėme ir nukulniavom į traukinį.

Pirmas įspūdis plaskarte (man tai naujas terminas) – ligoninė ant bėgių. Didelis šurmulys, daug svetimų veidų, savo krepšius ir reikalus tvarkantys, persigrūdę ir pagyvenę žmonės, neaiškumai dėl vietos, privatumo, aplink prabundantys ir iš patalų galvas išlendantys veidai, pirmyn-atgal lakstantys kontrolieriai. Aišku, pridėkime tai, kad nesuprantu nei kazakų nei rusų kalbos, tai jaučiuosi kaip sūkuryje, kuriame nuo manęs niekas nepriklauso.

Visgi traukinys turi kažką magiško. Man jis atnešė misiją. Sibiras visuomet asocijavosi su traukiniu ir štai mes patys kratomės, šurmuliuojam tarp nepažįstamų žmonių kažkur tūkstančiai kilometrų nuo Lietuvos miestelių ir patys nežinom, kur tiksliai važiuojame ir ką pamatysime. Kazachai ragino būti atsargiais, nes gali būti pavojinga (ypač Rudnike).

Traukiniui važiuojant naktį ir šviesoms po truputį blėstant tiek viduje, tiek išorėje, mes skaitėme politinių kalinių giminaičių prašymus, komentarus ir dėliojomės planus rytdienai. Iki šiol dienos bėgo labai greitai, dienos pakankamai intensyvios, tačiau daugiau pažintinės.

Įsitaisiau gulte antrame aukšte, kuris supasi lyg pušis, žemė, atrodo, tai priartėja, tai atitolsta. Kartais praeina naktiniai rūkaliai. Akimircai (30 min.) buvome sustoję viename miestelyje, kuriame pakeitė

vagoną. Ta akimirka pasinaudoję sukaitę keleiviai bėga įkvėpti gryno oro, o vietiniai gyventojai pradeda šurmuliuoti improvizuotame turgelyje. Čia galima nusipirkti nuo bandelių su dešrele ir kumyso iki kolos. Dar panaršėme pavardes, kurias turėtume pamatyti kapinėse. Gulint ant šono galima matyti judančią žemę laukuose. Iš esmės niekas nesikeičia, tik pagrindas lyg bėgimo takelyje.

#4 Džekzaganas ir Kengyras

Pabudau ganėtinai anksti, traukinys toliau judėjo stepėmis. Gali valandą žiūrėti per langą ir nieko naujo nepamatysi. Panašaus Kazachstano ir tikėjaisi. Gyvensime bendrabutyje. Arnoldas prasarė, kad galimybė buvo gyventi ir palapinėse, tačiau vietiniai atkakliai nuo to atkalbėjo dėl saugumo sumetimų. Lipdamas lauk susiplėšiau šortus, tad teko mesti juos lauk, nusikirpti kelnes ir pasidaryti naują drabužį. Čia per karšta kelnėms.

Išsitepėme kremais nuo saulės ir išlėkėme Kengyro memorialo link. Ten praleidom pirmą dienos pusdienį, maišėme skiediklį su juodais dažais, dažėme metalinį kryžių, nešėme akmenis, tvarkėme aplinką. Čia palaidoti Kengyro lagerio sukilimo didvyriai. Pusvalandžiui mus aplankė ir čia vienintelis likęs lietuvis – Vladas Račkaitis. Jo mama dalyvavo sukilime, tėvas buvo Satpajevio lageryje. Dabar Vladas sunkiai kalba lietuviškai, bet besididžiudamas tą bando daryti. Apie tėvus žino nedaug, matyt, mažai jam pasakojo.

Per pietus pakilo toks stiprus vėjus, kad teko slėptis duobėje, kur ir papietavome. Šiek tiek vėliau užrišome lietuviškas juosteles, pirmą kartą sugiedojome Lietuvos himną ir pajudėjome į Džekzaganos kapines.

Iš tikrųjų, mus turėjo nuvežti vairuotojas, bet jis arba pamiršo, arba nusprendė anksčiau baigti darbą. Beeidami susitranzavome maršrutinį autobusą, kuris mus pavežė porą kilometrų, o likusį kelią ėjome pėsčiomis per vario gamyklas ir taršą skleidžiančius kaminus. Puolėme „šukuoti“ kapines. Vaizdas kraupus, dideliame, vėjuotame ir smėlėtame plote išsivystęs visas kapinių miestelis. Jos tokios

didelės. Stiprus vėjas tranko metalinius kapų vartelius, mėto šiukšles, smėlį. Vaizdas man priminė trumpametražį filmą „Lernavan“, kuriame tėvas atsivežą sūnų į savo gimtinę, kad parodytų, kokia buvo jo vaikystė, kur medžiai augo, tačiau išlipus iš autobuso nieko nėra, tik smėlis ir vėjas.

Liūdna buvo vaikščioti žinant, kiek daug čia sugulė vienišų žmonių, kurie atskirti nuo Lietuvos be galimybės grįžti. Lietuvos žemė tokiomis akimirkomis atrodo lyg didelis turtas.

Kai radau Juozo Žemecko kapą, motyvacija juo pasirūpinti tiesiog tryško per kraštus. Kapą atpažinau iš nuotraukos, nes Juozo veidas tiesiog trimitavo – Lietuva. Kartu su Aiste ir Simonu pasiėmėme dažų ir puolėme tvarkyti kapą. Nušveitėm, nudažėm, išrovėm žoles ir palikom Juozą besišypsantį. Bent jau aš taip tikiuosi. Neabejoju, kad jis džiaugtųsi žinodamas, kad kažkas čia jo ieško ir juo rūpinasi. Iš viso suradom 7 ar daugiau kapų, paskutinį tvarkėm vėjui taip įsisiūbavus, kad akis tiesiog pernelyg smarkiai graužė, kad kažką pamatytum, o ir temti jau pradėjo.

Grįžę į bendrabutį aptarėme savo įspūdžius, aptarėme ekspedicijos eigą, pasidalinome išvalgomis. Visi minėjo, kad ši diena patiko labiausiai, nes turėjom progą daug ką nuveikti, pagaliau pajudėjome prie rimtų darbų. Arnoldas ir Aistė aiškino, kad jie stengiasi visomis išgalėmis užtikrinti sklandų organizavimą, bet ne viskas pavyksta dėl įvairių priežasčių. Visi nori gero. Liko mažiau nei savaitė, jau darosi liūdna, kad viskas baigsis.

#5 Miręs Rudniko miestas

Pabudome anksti, apie 7 valandą ryto, užvalgėm avižinės košės, susidėjom daiktus ir greit išlėkėme. Tai man jau priminė bandomųjų žygių tempą ir griežtą punctualumą. Užsukome į parduotuvę, pagriebėm statybinių medžiagų (dažai, cementas, teptukai, švitrinis popierius ir kt.), maisto ir į Satpajevo kapines, kurias šukavome kelias valandas. Pačiam pavyko rasti Vegelės, Skripkos bei Stasio Mykolo Vaitekėno kapus. Tada išvažiavome į Rudniką. Turėjome aiškų visos dienos planą, sulaukėme to, ko taip norėjome. Greit suradome lietuvišką skverelį kapinėse, turėjome sutvarkyti monumentą

partizanams, prinešti akmenų, pagaminti kryžių ir paieškoti naujų lietuviškų pavardžių. Aš puoliau gaminti 3.1 m. aukščio kryžių. Kokia turininga diena! Pradėjau kryžių dailinti labai nedrąsiai, nenorėjau suklysti, matavimai truko ilgai, atsakingai žiūrėjau į darbą. Vėliau kiek atsipalaidavau ir netgi džiaugiausi visomis smulkiomis klaidelėmis, nes tai mano asmeninis palikimas šiai vietai. Pasigirdo kalbos, kad kapinės gali būti sunaikintos dėl naujų šachtų, nykstančio miestelio. Mūsų kryžius ir atnaujinimo darbai buvo tikrai stiprus argumentas kapinėms išsaugoti, tuo aš ir motyvavau save.

Pietavome įduboje, kurioje galime pasislėpti nuo vėjo. Gavome grikių, agurkų ir vaflių. Trumpa pertraukėlė ir vėl darban. Per dieną visko nuveikti nespėjome, tad kryžių palikome gulėti, nors bijojome, kad per naktį jį gali pavogti. Paspėpėme cementą ir kitas medžiagas ir tikimės, kad rytoj viską pavyks rasti. Beje, nors aplink pilna šiukšlių, mes savo kelis krepšelius išsivežėme. Lietuva yra Lietuva.

Pats Rudnikas yra baisus miestas, tiksliau miestas čia buvo anksčiau, dabar žmonės čia retai sutinkami, liko tik griuvėsiai, laukiniai šunys. Kartais praeina vienas kitas praeivis. Vaizdas toks lyg tai būtų kompiuterinis žaidimas ar dažasvydžio aikštelė. Iš esmės, kapinės atrodo gyvesnės už patį miestelį. Lukas gerai pastebėjo, kad kol aplink viskas griūna, mes kapinėse statome. Vaizdas įspūdingas.

Galbūt rytoj pavyks pasivaikščioti ilgiau, nes šiandien laiko jau neturime.

Vakare bendrabutyje paprašiau Algio jo knygos ir skyriau valandėlę teorinėms žinioms, norėjosi pagilinti žinias apie vietas, kuriose esam. Skaičiai glumina, lietuvių čia galėjo būti iki 100 000. Grįžus namo, norėsis dar daugiau laiko investuoti žinioms ir jų analizei. Dabar jau vėlu, spėjau išsiskalbti drabužius, nusiprausti ir šiek tiek laiko praleisti rašant dienoraštį. Ant sofos kalbame, kad Pietų grupei ypatingai nepasisėkė – visas dienas lyja, šalta, komandos nariai suirzė. Miegu antrame lovos aukšte. Einu miegoti.

#6 Gražiausias kryžius pasaulyje

Diena vėl prasidėjo Satpajevo kapinėse, kur dar kartą įrodėme savo kaip komandos vienybę ir atkaklumą. Kol Arnoldas buvo išvykęs ir bendravo su žurnalistais, mes per 3 valandas sugebėjome sutvarkyti maždaug 5–7 kapus, atrodo, kad užfiksavome dar kelis. Pats su Aiste tvarkiau Stasio Mykolo Vaitekėno kapą, kuris buvo paskendęs metro aukščio žolėse. Vakar radau šį kapą ir maniau, kad šiandien jį lengvai rasiu, bet teko prašyti GPS pagalbos – kapinės čia didelės. Rovėme žoles, šnekučiavomės apie „Misija Sibiras“ projektą ir jo ateitį.

Gražiausias momentas buvo kiek vėliau, kai puolėme ieškoti Jono Maurickio kapo. Dar prieš išvažiuojant buvome susitikę su Liudvika, kuri sakė, kad būtent Satpajevo kapinėse turi gulėti jos brolis, kuris oficialiomis žiniomis mirė nuo kraujo vėžio. Turėjome ir kapo nuotrauką darytą 1979 metais. Buvome praėję visas kapines, bet neleidome sau sustoti ir tikrinome kapinių pradžią darsyk, kol išgirdome Aistės šūksnį: „Tikriausiai radau!“ Buvo labai džiaugsmingas momentas, visi subėgome į vieną vietą, apsikabinome. Paskambinome Liudvikai į Lietuvą, kuri sureagavo jautriai, susigraudino ir nuoširdžiai mums dėkojo už darbą. Atrodė, kad gelbėjimui gyvybę, žmonėms kapai yra labai svarbūs, o ypač kai jie yra tūkstančius kilometrų nutolę nuo Lietuvos.

Vėl pajudėjome Rudniko link, kur užbaigėme vakar nepabaigtus darbus. Nešėme akmenis, baigėme dėlioti saulutės detales, betonavom ir galiausiai pastatėme kryžių į jo vietą. Jis čia stovės amžiams, jis taip papuošė kapines. Kryžius buvo labai gražus, o kai matai dar jame savo įdirbį, klaidas, bandymus, jausmas dar stipresnis. Eidami nuo kapinių visi nenustojom sukioti kaklų ir žvilgčioti į iš toli matomą kryžių. Buvo atvykę ir žurnalistai, vietos savivaldos atstovai, sugiedojom himną, fotografavome. Man atrodo, kad tai bus stiprus motyvas išsaugoti čia esančias kapines, o kartu ir visą Lietuvos palikimą.

Apsidairėme po mirusį miestą, nuvykome į Kengyro lagerio vietą, grįžome namo ir iš karto į traukinį. Vakaras buvo ypatingai intensyvus, nevalgėme nuo pat ryto, važinėjome iš vietos į vietą, jautėsi

nuovargis. Bendrabutyje pavyko kiek atsigauti, visi puolėm valgyti maistą ir persivalgėm, susidėjome daiktus ir atsisveikinome su laikiniais mūsų namais. Vėl traukinys.

Šios kelios dienos yra viskas, ko norėjau šioje ekspedicijoje – kryžiai, kapinės, atradimai, lageriai, susitikimai. Jausmas toks, kad viską jau pasiekėme, net komanda atrodo labiau savimi pasitikinti, labiau užtikrinta savo veiksmais ir atsakomybėmis. Traukinys man atnešė misiją, dabar traukinyje pajutau, kad įgyvendinau ekspedicijos tikslus. Praėjo dar tik pusė ekspedicijos, o jau neturime lietuviškos juostelės ant kryžių rišti. Kita vertus, gaila palikti Džezkazganą, nes būtų galima dar daug visko nuveikti, o alkis auga bevalgant. Tikiuosi, kad pavyks Karagandoje išlaikyti esantį tempą, o lietūs mūsų nesustabdys.

Traukinyje atšventėme Roko gimtadienį. Puikiai praleidome laiką, padovanojome du tortukus, kartu su pora nepažįstamų veidų puikiai praleidome laiką. Beje, Rokas tikrai palieka puikų išpūdį, tikrai fainas vyrukas. Jaučiasi, kad jis yra bene labiausiai motyvuotas, dega noru padėti Lietuvai, o ir ateitį sieja su kariuomene ir šia tauta. Tikiuosi, kad jam pasiseks vykdyti savo tikslus. Aišku, kad pasiseks. Na, o dabar žiūrėsime, kas mūsų lauks Karagandoje. Tikslas pastatyti dar pora kryžių. Traukinyje jau beveik nematau raidžių, o ir kaimynė gulinti šalia, neatrodo labai patenkinta. Labanaktis.

#7 Ir vėl Karaganda

Pakiliomis nuotaikomis iš traukinio išlipome šiek tiek po 8 valandos. Naktį traukinys vėl turėjo sustojimų mažuose miesteliuose. Tie sustojimai yra lyg vietinių gyventojų spektakliai. Kai tik traukinys sustoja, iš kampų pradeda rodytis vietiniai gyventojai, vieniems tai galimybė gauti vandens, kurio vietoje stinga, kiti greit išsidėsto ir ima prekiauti improvizuotuose turgeliuose, kiti tiesiog aplink važinėja motociklais, vaikšto, puikuoja ir apsimeta, kad toks gyvenimas verda nuolat. Viskas vidury nakties tik todėl, kad traukinio sustojimas yra vienas svarbiausių dienos įvykių miestelyje. Vaizdas unikalus.

Šiandien turėjome pasilabinti su Pietų grupe. Važiuodami link Vitalijaus sodybos galvojome, kokią dainą turėtume užtraukti ir kaip įteikti dovanų kumyso, kurį nusipirkome naktį. Pietūs mus pasitiko labai vaišingai, su daug maisto, grikiais su džemu (pirmą kartą tokius valgiau), bananais, arbūzu, sūreliais, vafliais. Visi kartu pasijuokėme iš orų skirtumų ir kaip mums atvažiavus oras pagerėjo.

Išlydėję kolegas į Balchašą, patys išjudėjome į kapines. Visą dieną skenavome, tvarkėme jas. Radau Skripkos, Tumėno, Kuzmų (tikriausiai ne lietuviai) ir dar vieną kapą, kurio nepamenu.

Ryte buvo kiek vėsoka, bet vėliau pakaitinus saulei šiek tiek nudegiau odą, aukštos žolės pjaustė kojas, pirmą kartą panaudojau rimtus žygio batus, o vienu metu dar įkritau į pusės metro duobę. Vaikščioti po kapines buvo sudėtinga. Pietavome vidury kapinių išmindžiojoje žolėje (vėl batonas su tepamu sūriu, kiaušiniai, agurkai).

Grįždami atgal užsukome į lietuvių pastatytą bažnyčią, kur mišios vyko lenkų kalba (dabar ten lietuvių nebėra). Visi buvo pavargę, ne vienas užmigo mišių metu.

Grįžome namo, atsigėrėme kavos, pavalgėme, šiek tiek pailsėjome ir puolėme daryti 232 cm kryžių. Turėjau brėžinius, išmatavimus, tad ėmiau braižyti su pieštuku, kurį atsivežiau iš Algimanto Sakalausko (pieštuką pavadino Algimantu, kuris tapo svarbiu akcentu darant kryžius visos ekspedicijos metu). Užsibuvome iki vidurnakčio, kas pjaustė, kas matavo, kas šveitė ir lakavo. Atrodo, kad visi turi ką veikti, visi energingi ir dirba vieno tikslo vardan. Naktį skraido ant galvų užmauti žibintai, girdisi dainos ir juokas. Užmigome palapinėse pirmą kartą šioje ekspedicijoje, o dėl vietų pasiskirstymo traukėme kortas, kurias padarė Aistė dar Lietuvoje. Mano palapiniokė Ieva. Juokučiai.

#8 Iš kapinių į kapines

Ryte pabudus buvo šalta, nors miegoti buvo pakankamai gerai, nes iki tol visur buvo labai karšta ir trūkdavo gaivaus oro. Pavalgėme avižinės košės, susidėjome įrankius, kryžių ir pajudėjome link

Karabaso, kur turėjome pastatyti per naktį pagamintą kryžių-mažylį. Karabase buvo kalinių paskirstymo punktas, aplink kurį taip pat daug palaidota žmonių, mūsų žiniomis, lietuvių taip pat.

Jausmas jau tampa įprastas, o vaizdas kažkur matytas. Vienišas kryžius viduryje laukų aplink besiganant arkliams ir aidint šūviams iš netoliese esančio poligono. Kryžius gražus, matomas iš tolo, prikabinome atminimo lentelę, sugiedojome himną, nusifotografavome ir vėl į kapines. Laiko daug neturime, nebuvo kada net pasidžiaugti kryžiumi bei pamąstyti apie čia esančius žmones. Beje, Aistė vieną vinį kalė padarydama 537 smūgius, o patys pametėme metrą kažkur prie kryžiaus (tikriausiai palikome, nes iki šiol jo neradome).

Kapinėse radome daugiau nei 10 kapų ir lygtais visas jas sutvarkėme. Ieva rado Simono bendrapavardį. Pats dažiau keletą kapų juoda spalva, roviau žoles. Nuo dažų jau graužia akis, skauda galvą.

Grįžti namo turėjome anksčiau kadangi naktį vėl reikėjo daryti kryžių, šįsyk didelį, beveik 5 metrų, visgi nemažai laiko sugaišome parduotuvėje. Po pertraukos gavome galimybę nusiprausti, išsiskalbti drabužius, pavalgėme sriubos, troškinio ir vėl puolėme dirbti su kryžiumi.

Vienas gražiausių ir linksmiausių akcentų vakare buvo kryžiaus suleidimas. Pirmą kartą ekspedicijos metu tą pavyko padaryti praktiškai iš pirmo karto. Visi labai džiaugėmės ir sveikinome vienas kitą. Dirbome beveik iki 3 valandų ryto, valgėme bulves su lašiniiais, kurias padarė Viltė. Pabaigoje jau sunkiai spėjome suktis, pasitaikydavo viena kita klaidelė, bet susitvarkėme ir išėjome miegoti. Darbas nudirbtas.

#9 Darbų pabaiga

Atsikėlėme anksti, apie 7 valandą ryto, o išlipus iš palapinės iškart ant pečių užsidėjau kryžių ir nešiau į sunkvežimį. Pasirodo vairuotojas atvažiavo 10 valandų per anksti, tad teko suktis labai greitai. Sukrovėme savo kryžių milžiną, lietuvių bendruomenės Karagandoje dovanotą kryžių, kurį taip pat

pažadėjome pastatyti. Nuvežėme kryžius į jiems skirtas vietas, o patys išlėkėme į kapines toliau dirbti savo darbų. Arnoldas išvyko į televiziją ar tvarkyti reikalų, o mes vieni puolėme ieškoti ir tvarkyti.

Čia radau gražiausią lietuvių kapą.

Po darbų papietavome ir visi sugulėme bei užmigome vidury kapinių. Atvažiavo Arnoldas ir išlėkėme į dar vienas kapines. Jas vadinome Šachtininkų, nes čia daug tų, kurie žuvo darbų šachtose metu. Čia jau tik registravome kapus ir ieškojome vieno kapo, kurį surasti prašė artimieji ir visgi rasti jo nepavyko. Kapinės buvo ypatingai apaugusios, sunkiai praeinamos, nors tuo pat metu ir gan tvarkingos, prižiūrimos. Jėgų ir motyvacijos jau pradėjo stigti, radau nemažai kapų ir galiausiai išvykome. Laukia susitikimas su Pietų grupe ir du dideli kryžiai.

Nuvažiavome į Saranę, kur jau stovėjo mūsų didysis kryžius, ten palikome dalį mūsų komandos kasti duobės ir ruošti kryžiaus pastatymui, o aš kartu su Arnoldu, Roberta, Simonu ir Vilte išvykome į Mamočkino kapines, kur taip pat kasėme duobę. Laiko nebuvo daug, iškasėme metro gylio duobę, nuvykome į parduotuvę nupirkti maisto išalkusiems Pietų grupės nariams ir į Saranę, kur atvažiavome tuo pat metu kaip ir jie. Pastatėme kryžių, giedojome himną, visi dalinomės įspūdžiais, visi norėjo fotografuotis, bet laiko tiesiog nebuvo. Saulė jau leidosi vakarop, o mūsų dar laukia vienas kryžius. Mamočkino kapines pasiekėme jau sutemus, automobilių šviesa apšviestose kapinėse statėme kryžių, dainavome, giedojome ir graudinomės. Buvo sunkus momentas, naktis, šturpi vieta, o tuo pat metu ir ekspedicijos pabaiga. Visi darbai nudirbti.

Grįžome į stovyklavietę, kur visi susėdome aplink laužą, dalinomės įspūdžiais.

Kadangi Nerijus apsigyveno mūsų palapinėje, tai užmigau sodybos verandoje / pavėsinėje. Nebuvo šalta, bet miegoti po stalu buvo keista.

#10 Atsisveikinimai

Ryte visi krovėmės daiktus ir po truputį išvykome iš Vitalijaus sodybos. Vykome atgal į Astaną. Ambasadorius su komanda mus pasitiko plovu, kurio buvo tiek, kad visko suvalgyti tiesiog nesugebėjome. Tada salotos, kava, desertai. Žodžiu, apipylė mus dėmesiu, gražiais žodžiais ir maistu.

Atrodo, kad visi Kazachstane sutikti žmonės, nesvarbu, ar tai būtų paprasti vairuotojai, ar politikai – visi mumis didžiuojasi, palaiko ir padeda. Tikėjausi tikrai ne to.

Vėliau vykome į renginį, kur buvo aptarti mūsų nuveikti darbai, sudainavome dainą, fotografavomės ir išvykome į muziejų.

#11 Sugrįžimas, pabaiga ir pradžia

Po paskutinio pastatyto kryžiaus mano nuotaika nebuvo pati geriausia. Žinojau, kad visi ekspedicijos darbai atlikti, o liko tik oficialūs vizitai, rankų spaudimas ir skambus sutikimas, ko aš visai nelaukiau.

Vangus rytas, visi skubėjome į lėktuvą.

Sutiko mus minia žmonių, kurie laukė mūsų dėl vėluojančio bagažo beveik 40 minučių. Visi dalinosi įspūdžiais, paveikslavosi, bendravo su žurnalistais ir glebėsčiavosi. Oro uostuose ar traukinių stotyse visada yra nuoširdžiausios emocijos ir čia jos niekur nepasislėpė.

Išvykome pas Prezidentę papasakoti įspūdžių, prie paliktų daiktų ir išsiskyrimo vietos paverkti ir ekspedicija baigėsi.

Prasideda misija.